

Infeccions del tracte urinari inferior no complicades en dones

Protocol per a la indicació, ús i autorització de dispensació de medicaments subjectes a prescripció mèdica per part de les infermeres i infermers

Alguns drets reservats

© 2025, Generalitat de Catalunya. Servei Català de la Salut.

Els continguts d'aquesta obra estan subjectes a una llicència de Reconeixement-NoComercial-SenseObresDerivades 4.0 Internacional.

La llicència es pot consultar a: <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/deed.ca>

Edita:

Àrea del Medicament del Servei Català de la Salut

Paraules clau:

Indicació infermera; infeccions; infermeria.

1a. versió:

Barcelona, maig de 2025.

Direcció o coordinació: Àrea del Medicament del Servei Català de la Salut.

Revisors

- **Judith Abizanda.** Farmacèutica. Unitat de Coordinació i Estratègia del Medicament (UCEM) de l'Institut Català de la Salut.
- **Virginia Canals.** Farmacèutica. Programa de Racionalització i Optimització Antimicrobiana a Catalunya (PROA Cat).
- **Àngel Cano.** Metge especialista en Medicina Familiar i Comunitària i membre del Grup d'estudi i recomanacions sobre malalties infeccioses a l'AP de la Societat Catalana de Medicina Familiar i Comunitària (CAMFiC). EAP Bon Pastor.
- **Francisco Cegri.** Infermer especialista en Infermeria Familiar i Comunitària. Coordinador del Grup de Treball d'Atenció a la Gent Gran de l'Associació d'Infermeria Familiar i Comunitària de Catalunya (AIfiCC). CAP Pallejà. Institut Català de la Salut.
- **Sergi Hernández.** Centre coordinador Programa VinCat
- **Enric Limon.** Centre coordinador Programa VinCat
- **Carme Planas.** Gerència de Cures Infermeres del CatSalut.
- **Ana Maria Rios.** Infermera especialista en Infermeria Familiar i Comunitària. Directora de Cures de l'Institut Català de la Salut.
- **Alex Smithson.** Metge d'infeccions de la Fundació Hospital de l'Esperit Sant.

Oficina tècnica del CatSalut

Núria Escoda. Divisió de Prestacions Farmacèutiques. Àrea del Medicament del CatSalut.

Sònia Sevilla. Gerència de Cures Infermeres del CatSalut.

Roser Vives. Divisió d'Ús Racional del Medicament. Àrea del Medicament del CatSalut.

Direcció

Ana Clopés. Directora de l'Àrea del Medicament del CatSalut.

Montse Gasol. Cap de la divisió d'Ús Racional del Medicament. Àrea del Medicament del CatSalut.

Andrea Molina. Cap de la divisió de Prestacions Farmacèutiques. Àrea del Medicament del CatSalut.

Antoni Vallano. Coordinador del Programa d'harmonització. Àrea del Medicament del CatSalut.

Índex

1. Introducció i justificació.....	6
2. Abast.....	6
2.1. Població diana i processos assistencials.....	6
2.2. Tipus d'intervenció infermera	7
3. Valoració del pacient	8
3.1. Signes i símptomes d'alarma per a la valoració conjunta amb un professional mèdic	9
4. Medicaments que les infermeres i infermers poden indicar, usar o autoritzar-ne la dispensació	10
4.1. Fosfomicina trometamol	11
4.2. Nitrofurantoïna	12
5. Annexos	13
5.1. Annex 1.....	13
6. Bibliografia.....	13

1. Introducció i justificació

L'elaboració d'aquest document obeeix al requeriment de desenvolupar un protocol autonòmic que doni cobertura i adapti al nostre context els continguts establerts en la ***Guía para la indicación, uso y autorización de dispensación de medicamentos sujetos a prescripción médica por parte de las/los enfermeras/os: infección de tracto urinario inferior no complicada en mujeres adultas (código de identificación: 202406-GENFITUMA)***, publicada al Butlletí Oficial de l'Estat (BOE).

La guia estatal, és el resultat del desenvolupament establert pel Reial Decret (RD) 954/2015 del 23 d'octubre, així com les modificacions realitzades pel RD 1302/2018 de 22 d'octubre, pel qual es regula la indicació, ús i autorització de dispensació de medicaments i productes sanitaris d'ús humà per part de les infermeres i infermers.

La guia publicada al BOE va ser elaborada per un Grup de Treball dins de la Comissió Permanent de Farmàcia del Consell Interterritorial del Sistema Nacional de Salut, constituït per representants del Ministeri de Sanitat, les Comunitats Autònomes, les Mutualitats de Funcionaris de l'Estat, el Cos Militar de Sanitat del Ministeri de Defensa, el Consell General de Col·legis Oficials d'Infermeria i el Consell General de Col·legis Oficials de Metges. Posteriorment, aquesta va ser validada per la Direcció General de Salut Pública.

De la mateixa manera, per a l'elaboració d'aquest protocol s'ha constituït un grup de treball multidisciplinari, coordinat des de l'Àrea del Medicament del CatSalut, que ha revisat i consensuat les recomanacions d'acord amb els documents o guies de referència i la pràctica clínica del nostre entorn.

L'**objectiu** d'aquest protocol és sistematitzar la implantació de la guia estatal en la pràctica clínica diària i promoure d'una manera proactiva i coordinada la participació de tot l'equip assistencial en l'atenció dels pacients. No és objecte d'aquest protocol oferir recomanacions respecte al maneig i el tractament de les infeccions del tracte urinari (ITU) inferior que no impliquin els fàrmacs inclosos en la guia estatal.

La indicació per part de les infermeres de medicaments per al tractament de les ITU té com a objectius facilitar l'accessibilitat per a les actuacions relacionades amb la medicació evitant o reduint cites innecessàries o demores per a l'inici, modificació o interrupció de tractaments i maximitzar l'eficiència i l'efectivitat de l'atenció sanitària i els tractaments que en derivin.

2. Abast

2.1. Població diana i processos assistencials

2.1.1. Població diana i processos assistencials

Dones a partir de 14 anys amb simptomatologia compatible amb la cistitis aguda no complicada i esporàdica (menys de tres episodis en un any o dos episodis en 6 mesos)

Queden excloses les següents situacions: embarassades, recidiva clínica, clínica recurrent o

prolongada,¹ ús de sonda vesical, instrumentació urinària o anomalies urològiques, i pacients amb malalties o situacions que produeixen immunosupressió o risc d'infecció per un microorganisme resistent en els últims tres mesos.

La infecció del tracte urinari és una de les causes més freqüents de consulta a Atenció Primària. Afecta el 50% de les dones almenys una vegada a la seva vida i la seva incidència augmenta amb l'edat, la comorbiditat i la institucionalització. Quant a la seva etiologia, més del 95% són monomicrobianes, essent Escherichia coli el microorganisme implicat en el 70-80% dels casos. Els símptomes i signes de cistitis inclouen disúria, pol·laciúria i urgència urinària, dolor suprapúbic i hematúria, en absència de pruija, irritació de l'àrea genital o flux vaginal anormal.

L'objectiu del tractament a les ITU és resoldre la simptomatologia i, en alguns casos, erradicar la infecció del tracte urinari. Cal iniciar la teràpia antimicrobiana empírica com més aviat millor, tenint en compte els factors de risc de resistència als medicaments, l'ús previ d'antimicrobians i els resultats de cultius d'orina. A les ITU inferior no complicades en les dones, el tractament s'inicia de forma empírica sense necessitat de recollir urocultiu de forma rutinària.

2.2. Tipus d'intervenció infermera

Les actuacions contemplades en aquest protocol s'han de desenvolupar en un marc de **seguiment col·laboratiu** dels professionals de referència.

D'acord amb l'establert al RD 954/2015 del 23 d'octubre, la indicació i autorització de dispensació de medicaments i productes sanitaris d'ús humà per part de les infermeres i infermers requereix que aquestes estiguin en possessió de l'acreditació corresponent emesa pel Departament de Salut de la Generalitat de Catalunya.

És necessari que la infermera deixi constància en la història clínica de la persona atesa de les diferents actuacions d'acord amb les seves competències, el protocol i/o guia assistencial consensuat i els criteris especificats en la fitxa tècnica dels medicaments.

Els tipus d'intervenció infermera en relació a la indicació, ús o autorització de dispensació de medicaments subjectes a prescripció mèdica que s'han establert en la guia estatal, i, d'acord amb aquesta, s'han adaptat les definicions en la taula següent:

¹ Es considera **reaparició clínica precoç** quan els símptomes reapareixen en un període inferior a 15 dies després d'un episodi anterior; **infecció recurrent** quan es produeixen dos o més episodis en un termini de 6 mesos, o bé més de tres al llarg d'un any; **símptomes prolongats** quan el quadre clínic es prolonga més enllà de 7 dies.

Taula 1. Tipus d'intervenció infermera en relació a la indicació, ús o autorització de dispensació de medicaments subjectes a prescripció mèdica inclosos en aquest protocol

✓ Inici del tractament
✓ Pròrroga del tractament
✓ Modificació de la pauta de tractament
✓ Interrupció del tractament

Comentaris:

Les intervencions infermeres contemplades en aquest protocol:

- Apliquen a prescripcions/indicacions realitzades per la mateixa infermera o per altres professionals assistencials.
- No requereixen d'una prescripció mèdica prèvia.
- S'han d'ajustar a les recomanacions d'aquest protocol.
- No exclouen la valoració mèdica i l'aplicació de les mesures addicionals si la situació clínica específica de cada persona ho requereix.

Així mateix, cal que les actuacions contemplades en aquest protocol també incorporin¹:

- Intervencions educatives i conductuals amb visites de seguiment.
- Educació per la salut a la persona en el maneig del tractament farmacològic.
- L'establiment d'estratègies per tal de millorar l'adherència terapèutica a la medicació a través del seguiment i control del tractament i monitoratge dels resultats en salut.
- Consell sobre signes d'alarma i actuació.
- El seguiment de l'evolució per tal de prevenir l'aparició de complicacions o efectes adversos associades al tractament.
- La detecció i registre d'efectes adversos relacionats amb el tractament farmacològic.

3. Valoració del pacient

Valoració inicial

- **Antecedents**

- Antecedents personals (embaràs, diabetis mellitus, malalties renals i urològiques, ús de sondes, al·lèrgies o altres antecedents d'interès).
- Antecedents d'infeccions urinàries i tractaments antibiòtics rebuts.
- Tractaments actuals.

- **Síntomes i signes:**

- Estat general.
- Clínica miccional: disúria, tenesme, pol·laciúria.
- Clínica acompanyant: leucorrea, nàusees o vòmits, calfreds o febre.
- Tira reactiva d'orina² (es considera indicativa de bacteriúria la presència de nitrats i/o leucocitúria+hematúria). La presència únicament d'esterasa leucocitària positiva té un valor predictiu positiu baix.
- Característiques del dolor (dolor suprapúbic, irradiat o no a zona lumbar o ureteral).
- Puny percussió lumbar en cas de sospita d'afectació renal.

Seguiment i reconsulta

No és necessari un control posterior a la prescripció del tractament, excepte si la pacient presenta:

- Afectació de l'estat general.
- Persistència de simptomatologia un cop finalitzat el tractament.
- Calfreds i/o febre.
- Nàusees i/o vòmits.
- Hematúria franca.
- Dolor lumbar.
- Anúria.

3.1. Signes i símptomes d'alarma per a la valoració conjunta amb un professional mèdic

Les situacions següents requereixen una valoració conjunta amb un professional mèdic i considerar-ne la derivació al/la metge/ssa de referència si s'escau.

- Embaràs.
- Immunosupressió.
- Durada >7 dies.
- ITU recurrent (> 2 episodis/6 mesos i/o > 3 episodis/1any).
- Alteració anatòmiques vies urinàries o nefrològiques.

² Cal realitzar-la exclusivament en cas de clínica no concloent. No cal fer tira en cistitis no complicada: aguda, esporàdica amb símptomes miccionals (disúria, pol·laciúria, tenesme, urgència, dolor suprapúbic o hematúria) sense febre i sense vaginitis en dones no embarassades, sense anormalitats anatòmiques o funcionals del tracte urinari i sense immunosupressió.

- Portador de sonda vesical.
- No resposta al tractament previ.
- Antecedent de pielonefritis en el darrer any.
- Diabetis mellitus.
- Neoplàsia activa.
- Afectació estat general.
- Febre/calfreds.
- Leucorrea.
- Hematúria franca.
- Dolor lumbar (PPL +) i/o fossa ilíaca intens.
- Acompanyat altres símptomes (náusees, vòmits).
- Simptomatologia urinària amb tira d'orina negativa.
- Sospita pielonefritis.
- Sospita molèsties urinàries secundària a fàrmacs o aliments.

4. Medicaments que les infermeres i infermers poden indicar, usar o autoritzar-ne la dispensació

La llista de medicaments que les infermeres i infermers poden indicar, usar o autoritzar-ne la dispensació, d'acord amb les recomanacions recollides en aquest protocol, es pot consultar en l'[Annex 1](#).

Seguint les indicacions de la guia estatal, aquest protocol no inclou recomanacions referents a productes sanitaris i medicaments no subjectes a prescripció mèdica, que estan regulats pel RD 954/2015 i les seves modificacions previstes en el RD 1312/2018.

La indicació, ús o autorització de dispensació per part de les infermeres es podrà realitzar de forma autònoma, i sense el requeriment d'una prescripció mèdica prèvia, d'acord amb les següents consideracions:

- Cal acompanyar el tractament amb les mesures no farmacològiques pertinents destinades a la prevenció de les recurrències: incrementar la ingesta hídrica, micció després del coit, miccionar freqüentment, forçar la micció fins al buidat de la bufeta i neteja després de la micció de uretra a anus.
- El tractament d'elecció de la cistitis no complicada en dones sense febre és l'administració d'una dosi única de 3 g de fosfomicina trometamol.
- En el cas de persones que presentin intolerància/contraindicació el tractament recomanat és la nitrofurantoïna.
- No és necessari realitzar un urinocultiu abans d'instaurar un tractament farmacològic ni després d'haver-lo finalitzat, sempre i quan hagin remès els signes i símptomes.

4.1. Fosfomicina trometamol

Taula 2. Tractament de les ITU inferiors no complicades en dones amb fosfomicina trometamol

Tractament	Informació per als professionals	Informació per als pacients
Fosfomicina trometamol 3 g dosi única (tractament d'elecció)	El seu ús està contraindicat en: – Insuficiència renal greu (TFGe < 10 mL/min) o hemodiàlisi. – Hipersensibilitat al principi actiu o a algun dels excipients. – Pacients amb intolerància hereditària a la fructosa, problemes d'absorció de glucosa o galactosa, o insuficiència de sacarasa-isomaltosa. Interaccions: – Els medicaments que augmenten la motilitat gastrointestinal (com metoclopramida, domperidona, cisaprida, eritromicina i alguns laxants) redueixen les concentracions de fosfomicina i pot haver pèrdua del seu efecte. En aquests casos cal valorar i adequar el tractament. Aquest medicament es pot administrar en dones en període de lactància.	– S'ha de prendre en dejú (una hora abans de menjar o dues hores després), ja que el menjar pot disminuir-ne l'absorció, i amb la bufeta buida (millor a la nit). – Els símptomes poden persistir dos o tres dies després d'haver pres una única dosi del medicament. S'ha d'explicar que una dosi única és suficient, i que no cal prendre una segona dosi, ja que es tracta d'un medicament d'eliminació renal i continua actuant durant tres dies. – Les reaccions adverses freqüents són: vulvovaginitis, cefalea, mareig, diarrea, nàusees, dispèpsia i dolor abdominal. – Explicar els signes i/o símptomes per a la reconsulta en cas d'empitjorament o nova simptomatologia associada (sobretot febre i/o dolor lumbar).

4.2. Nitrofurantoina

Taula 3. Tractament de les ITU inferiors no complicades en dones amb nitrofurantoina

Tractament	Informació per als professionals	Informació per als pacients
Nitrofurantoina Durada del tractament: 5 dies Dosificació: 100 mg/8 h	El seu ús està contraindicat en: – Porfíria aguda. – Deficiència de glucosa-6-fosfat deshidrogenasa. – Dues últimes setmanes d'embaràs. – TFG_e < 45 mL/min. – Hipersensibilitat al principi actiu o a algun dels excipients. Interaccions – Els inhibidors de l'anhidrasa carbònica (acetazolamida) i alcalinitzants de l'orina (bicarbonat sòdic, citrat potàssic) redueixen de l'activitat antibacteriana. – L'administració conjunta amb quinolones pot tenir un efecte antagònic. – Antiàcids: separar l'administració 2 hores. – Notes de seguretat de l'AEMPS Nota 16/2016: risc de reaccions adverses greus pulmonars i hepàtiques en tractaments profilàctics perllongats o intermitents a llarg termini. Es recomana: – Ús exclusiu en tractament curatiu de la cistitis aguda (no com a profilaxis i durada màxima de 7 dies). – Informar els pacients sobre els riscos pulmonars, hepàtics, al·lèrgics i neurològics. S'ha d'evitar durant la lactància de nadons menors de 3 mesos, prematurs o amb dèficit de G6PD.	– S'ha de completar el tractament malgrat que es quedi asimptomàtic per prevenir el desenvolupament de bacteris resistents. – La nitrofurantoina s'ha de prendre amb els àpats o amb un got de llet i mai en dejú per millorar l'absorció i incrementar la tolerància. – En cas d'oblit d'un comprimit, cal prendre-se'l tan aviat com sigui possible, llevat que quedi poc temps per prendre el següent. No s'ha de prendre una dosi doble per compensar les dosis oblidades. – L'orina pot canviar de coloració (groc fosc o marró), i no s'ha d'abandonar la medicació per això. – S'ha de suspendre el tractament i consultar amb el metge si apareix dolor al pit, tos, dificultat per respirar, dolor a l'abdomen i icterícia, aparició de favasses, erupcions o butllofes a la pell, inflor de llavis, cara o llengua, pèrdua de sensibilitat a les mans o de força muscular, confusió, visió borrosa. – A banda de les reaccions adverses anteriors es poden produir nàusees, vòmits, dolor abdominal o diarrea (disminueixen amb l'administració amb aliments). – Explicar els signes i/o símptomes per a la reconsulta en cas d'empitjorament o nova simptomatologia associada (sobretot febre i/o dolor lumbar).

5. Annexos

5.1. Annex 1

Taula 4. Relació de fàrmacs o grups de fàrmacs subjectes a indicació, ús, o autorització mitjançant una ordre de dispensació per part de les infermeres i infermers

Codi ATC	Principis actius	Nom comercial	Finançament per part del SNS
J01XX01	Fosfomicina trometamol	Monurol®, Uroseptic®, EFG	Si
J01XE01	Nitrofurantoïna	Furantoina®	Si

ATC: Sistema de Classificació Anatòmica, Terapèutica, Química; **SNS:** Sistema Nacional de Salut.

Font: Catàleg de productes farmacèutics del Servei Català de la Salut (CatSalut), gener de 2025. Únicament es mostren aquells productes que consten com a comercialitzats segons el [Centro de información online de medicamentos](#) (CIMA) de la AEMPS. La situació de finançament dels medicaments es pot consultar al cercador [BIFIMED](#).

6. Bibliografia

1. Resolución de 9 de agosto de 2024, de la Dirección General de Salud Pública y Equidad en Salud, por la que se valida la Guía para la indicación, uso y autorización de dispensación de medicamentos sujetos a prescripción médica por parte de las/los enfermeras/os: infección de tracto urinario inferior no complicada en mujeres adultas. [Internet]. 2024 [citad març 2025]. Disponible a: https://www.boe.es/diario_boe/txt.php?id=BOE-A-2024-17079.
2. Plan Nacional frente a la Resistencia a los Antibióticos (PRAN). Guía terapéutica antimicrobiana del SNS (salud humana). [Internet] 2024 [citad març 2025.] Disponible a: <https://www.resistenciaantibioticos.es/es/guia-terapeutica-antimicrobiana-del-sns-salud-humana>.
3. Institut Català de la Salut: Pla e cures estandaritzat (PC1022: molèsties urinàries); Octubre 2018 [Internet]. [citad març 2025]. Disponible a: <https://ics.gencat.cat/ca/Professionals/coneixement-assistencial/cures-infermeres/cures-atencio-primaria/plans-de-cures-estandarditzats/>
4. Programa d' optimització antibiòtics: infeccions del tracte urinari en adults. PADEICS-PROA. https://scientiasalut.gencat.cat/bitstream/handle/11351/6470/programa_optimitzacio_antibiotics_infeccions_tracte_urinari_adults_2021.pdf?sequence=4&isAllowed=y
5. Fitxa tècnica de Fosfomicina trometamol 3 g granulado para solución oral. Madrid: Agencia Española de Medicamentos y Productos Sanitarios (AEMPS); [Internet]. [citad març 2025]. Disponible a: <https://cima.aemps.es/cima/publico/home.html>.
6. Fitxa tècnica de nitrofurantoina 50 mg comprimets. Madrid: Agencia Española de Medicamentos y Productos Sanitarios (AEMPS); [Internet]. [citad març 2025]. Disponible a: <https://cima.aemps.es/cima/publico/home.html>.
7. Agencia Española de Medicamentos y Productos Sanitarios AEMPS. Nitrofurantoina (Furantoina®): nuevas restricciones de uso. 22 de julio de 2016. MUH (FV), 16/2016. [Internet]. [citad març 2025]. Disponible a: https://www.aemps.gob.es/informa/notas-informativas/medicamentos-uso-humano-3/seguridad-1/2016/ni-muh_fv_16-nitrofurantoina/

– S'ha afegit la referència del PADEICS-PROA